

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 20.051.231

Карпатського національного

університету імені Василя Стефаника,

доктору економічних наук, професору,

Левандівському Омеляну Тарасовичу

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, доцента, професора кафедри менеджменту і маркетингу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника **Зварич Олени Іванівни** на дисертаційну роботу Коляди Андрія Степановича «Розвиток регіонів України в умовах становлення економіки знань», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами. Перехід від індустріальної до знаннєвої моделі економіки є однією з визначальних тенденцій сучасного світового розвитку, за якої основним джерелом конкурентних переваг стають інтелектуальні ресурси, наукові розробки та інновації. Для України ця проблематика набуває особливої актуальності з огляду на сировинну спеціалізацію та технологічну залежність національної економіки; поглиблення міжрегіональних диспропорцій у створенні та впровадженні знань; безпекові й міграційні виклики, спричинені повномасштабним вторгненням; а також потребу в науково обґрунтованому інструментарії діагностики регіональної асиметрії як передумові формування цілеспрямованої регіональної політики та повоєнного відновлення держави.

Актуальність теми посилюється тим, що наявні міжнародні методики оцінювання економіки знань розроблені переважно для національного рівня і

не можуть бути безпосередньо застосовані до регіонів України через обмежений доступ до офіційної статистики на регіональному рівні. Це зумовлює об'єктивну потребу в розробці власного адаптованого інструментарію, чому й присвячено рецензоване дисертаційне дослідження.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом наукових досліджень Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної теми «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.), у рамках якої автором розроблено методичний підхід до оцінки рівня розвитку економіки знань в регіонах України.

Таким чином, тема дисертації є актуальною, має вагоме теоретичне і прикладне значення, органічно поєднує економічну теорію, статистичний аналіз та сучасні кількісні методи для розв'язання актуальних завдань регіонального розвитку України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, відповідають вимогам, що висуваються до цього виду досліджень. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання — теоретико-методичне обґрунтування та розробку практичного інструментарію оцінювання рівня розвитку економіки знань у регіонах України, що має істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Обґрунтованість наукових положень забезпечується коректним застосуванням широкого арсеналу загальнонаукових і спеціальних методів: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, абстрагування й логічного узагальнення — для систематизації теоретичних підходів; порівняльного та статистичного аналізу — для діагностики регіональної асиметрії; кореляційного аналізу — для перевірки стійкості інтегрального індексу;

методу багатокритеріального прийняття рішень (TOPSIS з ентропійним зважуванням) — для побудови інтегрального показника; методів кластерного аналізу (алгоритми Ward і PAM) та методу головних компонент — для побудови типології регіонів. Наукові висновки логічно впливають із поставлених завдань, є доказовими, аргументованими та внутрішньо несуперечливими.

Вірогідність одержаних результатів підтверджується перевіркою стійкості інтегрального індексу (аналіз чутливості за методом послідовного виключення показників та застосування альтернативних схем зважування), узгодженістю результатів кластеризації, отриманих двома незалежними алгоритмами (збіг для 22 з 23 регіонів), а також апробацією основних положень дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність наукових результатів ґрунтується на використанні законодавчих та нормативно-правових актів, статистичних матеріалів міжнародних організацій, офіційних даних Державної служби статистики України, звітності органів державної влади й узагальненні праць провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Це дозволило здобувачеві здійснити теоретико-методичне обґрунтування підходів до оцінювання економіки знань у регіонах України та розробити практичні рекомендації. Зокрема, у дисертації *удосконалено*:

- методичний підхід до побудови інтегрального індексу розвитку економіки знань у регіонах України, що базується на методі багатокритеріального прийняття рішень і забезпечує об'єктивність ранжування регіонів в умовах обмеженої інформаційної бази;
- систему показників оцінювання рівня розвитку економіки знань у регіонах України, яка, на відміну від існуючих, забезпечує порівнянність регіональних значень в умовах втрат репрезентативності демографічних даних;

- методичні підходи до діагностики регіональної асиметрії розвитку економіки знань, що дозволяють розрізняти структурну нерівність і ситуативні відхилення та визначати додаткові ефекти;
набуло подальшого розвитку:
- класифікація структурних елементів економіки знань, яка охоплює три взаємопов'язані складові — виробництво, розповсюдження та впровадження знань — і дозволяє відтворити цілісний цикл функціонування економіки знань;
- типологія регіонів України за рівнем розвитку економіки знань, побудована за допомогою алгоритмів кластеризації та методу головних компонент, що дала змогу обґрунтувати триполюсну просторову структуру та виявити одновимірність регіональної асиметрії, яка формується переважно блоками науки, інновацій і людського капіталу.

Основні положення дисертації відображено у 6 наукових працях, з них 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 2 публікації у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 3,43 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,21 друк. арк.

Наведене дозволяє зробити висновок про те, що результати дисертаційного дослідження повною мірою оприлюднені до захисту та відображають елементи наукової новизни.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення роботи полягає в тому, що сформульовані теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування та науковими установами для оцінювання рівня розвитку економіки знань у регіонах України та розроблення регіональної політики. Основні результати дослідження впроваджено:

- у практичну діяльність ТзОВ «КАС БУД»;

- у навчальний процес Карпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні дисциплін «Економіка малого та середнього бізнесу» і «Сучасні технології у підприємництві» (довідка № 2026-01-26/06-12/1039 від 07.05.2026 р.).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації та основного тексту дисертаційного дослідження Коляди А.С. засвідчив їхню повну ідентичність у частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень наукової новизни, висновків до розділів та загальних висновків. Анотацію викладено двома мовами (українською та англійською); її зміст стисло й достовірно відтворює методологію дослідження, способи аргументації положень та основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутня в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023.

Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні, проте окремі його положення є дискусійними, що може бути пов'язано з авторським підходом до досліджуваних проблем. У зв'язку з цим варто висловити такі зауваження та рекомендації.

1. У підрозділі 1.1 (с. 18–30) сутність економіки знань обґрунтовано розглядати у чотирьох контекстах — галузі, сектору, суспільного стану та стратегічного підходу до розвитку. Для посилення теоретичної частини доцільно було б навести узагальнюючу порівняльну таблицю концептуальних підходів провідних зарубіжних і вітчизняних учених із виокремленням спільних та відмінних ознак трактувань поняття.

2. У підрозділі 1.3 (с. 44–51) переконливо обґрунтовано неможливість прямого застосування наявних міжнародних методик оцінювання економіки знань на регіональному рівні. Водночас бажано було б чіткіше аргументувати вибір саме методу TOPSIS з ентропійним зважуванням з-поміж інших методів багатокритеріального прийняття рішень (зокрема VIKOR, PROMETHEE, адитивного згортання), окресливши його порівняльні переваги для умов неповноти даних.
3. У підрозділі 2.1 (с. 52–66) макроекономічні передумови розвитку економіки знань України зіставлено з відповідними показниками сусідніх країн. Доцільно було б додатково уточнити принципи формування вибірки країн-порівняння та часові межі зіставлення, оскільки від цього значною мірою залежить коректність висновку про «системне відставання» України.
4. У підрозділі 3.2 (с. 113–126) при побудові інтегрального індексу застосовано ітеративний перерозподіл надлишку ваги показників блоку «Наука та R&D». Варто було б детальніше розкрити правило (порогове значення) накладання обмеження на вагу показника та оцінити його вплив на підсумкове ранжування регіонів, що дозволило б мінімізувати можливу суб'єктивність вибору порогу.
5. У підрозділі 3.3 (с. 127–142) виявлено ознаки σ -конвергенції, передумовою якої слушно названо деградацію регіонів-лідерів, а не розвиток периферійних територій. Цей важливий висновок заслуговує глибшого опрацювання: доцільно доповнити аналіз перевіркою β -конвергенції, що дало б змогу чіткіше розмежувати «конвергенцію через занепад» і «конвергенцію через наздоганяючий розвиток» периферійних регіонів.

Разом із тим висловлені зауваження і рекомендації мають дискусійний характер, не знижують загальної наукової цінності дослідження, виконаного на високому рівні, та можуть слугувати орієнтирами для подальших наукових розвідок за обраним напрямом.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Беручи до уваги актуальність, наукову новизну та важливість здобутих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що дисертаційна робота Коляди Андрія Степановича є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Таким чином, дисертаційне дослідження на тему **«Розвиток регіонів України в умовах становлення економіки знань»** відповідає вимогам галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка, вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а також Вимогам до оформлення дисертації (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 зі змінами), а її автор, **Коляда Андрій Степанович**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Олена ЗВАРИЧ